

Теорія та методика навчання

УДК 378.091.3:373.5.011.3-051]:78

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.16931501>

Емпатія як важлива складова професійної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва

Холоденко Вікторія Олександрівна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фортепіанного виконавства та педагогіки мистецтва Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9, Україна,
v.o.kholodenko@npu.edu.ua,

<https://orcid.org/0000-0002-3122-116X>

Прийнято: 11.07.2025 | Опубліковано: 29.07.2025

***Анотація.** Мета дослідження полягає у вивченні сучасних смислових контекстів функціонування емпатії, зокрема, як складової професійної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва.*

*Під час дослідження використано такі **методи:** дедуція та індукція наукового пошуку, аналіз наукової літератури, синтез та узагальнення наукової інформації.*

***Результати дослідження.** Проаналізовано сучасне розуміння сутності та змісту важливих для розкриття теми дослідження дефініцій: «емпатія», «педагогічна емпатія», «емпатія вчителя музичного мистецтва», «компетентність», «професійна компетентність», «професійна компетентність майбутнього вчителя музичного мистецтва». З'ясовано, що базові теорії у розумінні емпатії (психоаналізу, когнітивна, пізнання) і досі є актуальними. У сучасній науковій літературі емпатія розглядається як*

провідна соціальна компетентність, цілісне системне утворення, що виявляється у здатності відгукуватися, розуміти, співпереживати емоційним станам, почуттям інших людей або творів мистецтва. Встановлено, що здатність до емпатії є важливим компонентом професіограми людей творчих та соціономічних професій. В сучасних дослідженнях підкреслюється роль педагогічної емпатії як комунікативної домінанти навчально-педагогічної діяльності. Доведено, що професійна компетентність вчителя музичного мистецтва є інтегральною системною характеристикою його особистості; спрямована на формування музичної культури школярів як частини їхньої духовної культури; дозволяє вчителю бути ефективним у професійній діяльності; є показником його здатності до фахової самореалізації та самовдосконалення.

Висновки. На сучасному етапі розвитку науки уявлення про емпатію поглиблюються й розширюються. Емпатія визнається дослідниками важливою складовою професійної компетентності вчителя музичного мистецтва; провідним інструментом у гуманізації взаємодії між учасниками навчального процесу, забезпеченні успішності, ефективності та результативності музично-творчої діяльності; дієвим засобом пізнання інших людей і самопізнання. Здатність до емпатії майбутнього вчителя музичного мистецтва виявляється і розвивається під час емпатійної комунікації з художніми образами музичних творів у процесі інтерпретації, а також з учнями під час музично-творчої діяльності.

Ключові слова: вища освіта, вчитель музичного мистецтва, компетентність, здатність до співпереживання.

Empathy as an important component of professional competence of a future music teacher

Kholodenko Viktoriia Oleksandrivna

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Art

Pedagogy and Piano Performance, Ukrainian State University

named after Mykhailo Dragomanov, 01601, Kyiv, 9 Pyrohova St., Ukraine,

v.o.kholodenko@npu.edu.ua,

<https://orcid.org/0000-0002-3122-116X>

Abstract. *The purpose of the study is to study the modern semantic contexts of the functioning of empathy, in particular, as a component of the professional competence of a future music teacher.*

The following methods were used during the study: deduction and induction of scientific research, analysis of scientific literature, synthesis and generalization of scientific information.

Research results. *The modern understanding of the essence and content of the definitions important for revealing the topic of the study was analyzed: "empathy", "pedagogical empathy", "empathy of a music teacher", "competence", "professional competence", "professional competence of a future music teacher". It was found that the basic theories in understanding empathy (psychoanalysis, cognitive, cognition) are still relevant. In modern scientific literature, empathy is considered as a leading social competence, a holistic systemic formation, which is manifested in the ability to respond, understand, empathize with emotional states, feelings of other people or works of art. It has been established that the ability to empathy is an important component of the professioniogram of people in creative and socio-economic professions. Modern studies emphasize the role of pedagogical empathy as a communicative dominant of educational and pedagogical activity. It has been proven that the*

professional competence of a music teacher is an integral systemic characteristic of his personality; is aimed at forming the musical culture of schoolchildren as part of their spiritual culture; allows the teacher to be effective in professional activity; is an indicator of his ability to professional self-realization and self-improvement.

Conclusions. *At the present stage of development of science, ideas about empathy are deepening and expanding. Empathy is recognized by researchers as an important component of the professional competence of a music teacher; a leading tool in humanizing interaction between participants in the educational process, ensuring success, efficiency and effectiveness of musical and creative activities; an effective means of knowing other people and self-knowledge. The ability to empathize in a future music teacher is revealed and developed during empathetic communication with artistic images of musical works in the process of interpretation, as well as with students during musical and creative activities.*

Keywords: *higher education, music teacher, competence, ability to empathize.*

Постановка проблеми. Швидкоплинність новин та перенасиченість інформаційного простору, гонитва за матеріальними благами, «успішним успіхом», життя «напоказ» у соцмережах, орієнтація суспільства на збільшення споживання – ознаки сучасного життя у цілому світі. Прості людські цінності, які є надважливими для кожного, втрачають свою вагу і значення. Співчуття, співпереживання, прийняття, доброта, гуманність, піклування, допомога, щирість, творчість, саморозвиток, самовираження тощо у суспільній думці певних верств населення вже не є життєво необхідними чеснотами, до яких треба прагнути самим і виховувати в своїх дітях.

Спілкування з мистецтвом, зокрема музичним – це те, що дозволяє відродити людське у людях, розвинути та збагатити їхні душі, віднайти та зрозуміти власне «Я», адаптуватись до мінливих реалій. Музичне мистецтво як емоційно насичена форма комунікації має надпотужний не з чим незрівнянний

вплив на внутрішній світ особистості, її духовність та емоційний інтелект. Через проживання, відчуття й осмислення музичних творів формується здатність розпізнавати, розуміти й адекватно реагувати на психічні стани інших людей. Відтак, вчитель музичного мистецтва має сильний важіль впливу на формування психічно здорових, гармонійно й різнобічно розвинених членів суспільства.

Розвинена емпатія вчителя музичного мистецтва дозволяє йому бути більш ефективним у мистецькій педагогіці, а саме – краще розуміти потреби й переживання учнів, встановлювати довірливі стосунки, створювати доброзичливу творчу атмосферу, повною мірою реалізовувати виховний потенціал мистецтва. Особливо важливого значення емпатійність вчителя музичного мистецтва набуває в сучасних важких українських воєнних умовах: виявлення співчуття, підтримки, тепла, готовності допомогти, зняття психічної напруги є запорукою збереження ментального здоров'я учнів. Отже, дослідження емпатії як важливої складової професійної компетентності вчителя музичного мистецтва є своєчасним і актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості функціонування емпатії вивчали М. Андрейчин [1], Л. Виговська [3], Л. Журавльова [8], Ю. Ковалів [9], Ж. Маценко [13], М. Пономарьова [15], Н. Сарджвеладзе [16], К. Роджерс [26], В. Шварц [27], П. Беллет [24], М. Мелоні [24]; педагогічної емпатії: І. Бех [2], С. Максимець [12]; педагогічної емпатії майбутнього вчителя музичного мистецтва: І. Гавран [4, 5], Лі Юаньці [11], Т. Стратан-Артишкова [17], У Ціжуй [20]. Поняття компетентності досліджували А. Корнілова [10], Л. Теряєва [19], В. Щур [23]; професійної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва: С. Грозан [6], М. Мороз [14], В. Ульянова [21].

Вирішення невирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідження сучасних наукових праць виявило, що трактування понять емпатії, компетентності, професійної компетентності учителя музичного мистецтва має розбіжності і потребує уточнення. Питання функціонування емпатії як складової

професійної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва попри свою велику практичну значущість та актуальність є недостатньо висвітленими та теоретично обґрунтованими. Зважаючи на вищевикладене, вважаємо за доцільне проаналізувати сучасне розуміння сутності та змісту дефініцій: «емпатія», «педагогічна емпатія», «емпатія вчителя музичного мистецтва», «компетентність», «професійна компетентність», «професійна компетентність майбутнього вчителя музичного мистецтва»; визначити особливості функціонування емпатії та її значення у професійній діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Формулювання цілей статті. Метою наших наукових пошуків є поглиблення розуміння ключових понять та аспектів досліджуваної проблеми, теоретичне обґрунтування її сучасних смислових контекстів.

Виклад основного матеріалу. Питання змістовної сутності емпатії та особливостей її функціонування висвітлюються у філософії, психології, педагогіці, мистецтвознавстві, медицині та етиці. Погляди науковців характеризуються чисельністю та розмаїттям.

Виникнення емпатії пов'язують з появою ранніх форм психічного життя. У первісних суспільствах емпатія допомагала людям вижити: слугувала засобом порозуміння, співпраці й адаптації. Розвиваючись від елементарних рефлексивних реакцій до вищих особистісних форм психічного життя, емпатія виконувала функцію комунікації та емоційного відгуку. В сучасних наукових дослідженнях здатність розуміти емоції та наміри інших людей, спостерігаючи за їхньою мовою, позами, рухами, мімікою, жестами, визнається *провідною соціальною компетентністю* без якої неможливо функціонувати в суспільстві і, тим паче, бути успішним у соціальній взаємодії [27].

Empathy (англ.) – співчуття, співпереживання. Термін «емпатія» було запропоновано Е. Тітченером на основі узагальнених ідей етики та естетики. *Einfühlung* (нім.) – співчуття, вчуття – застосовувалося в естетиці (Е. Кліффорд,

Т. Ліппс) для опису процесу взаємодії й ототожнення людини з мистецькими творами, об'єктами природи, які їй дають відчуття прекрасного. Sympathy (англ.) – симпатія – використовувалося в етиці (А. Сміт, А. Шопенгауер) для позначення розуміння, чуйності та емоційної співучасті [16, 18].

Накопичені знання про емпатію склалися у три теорії: психоаналізу, когнітивну, пізнання. Вони вважаються базовими у розумінні поняття емпатії і на сьогодні зберігають свою актуальність. За теорією психоаналізу емпатія – це процес, що відбувається на рівні підсвідомості. Когнітивна теорія пов'язує розуміння почуттів інших людей з наявністю в людини соціально-інтелектуальних здібностей, які є основою її соціальної поведінки та інтелектуального зростання. В теорії пізнання важливим засобом формування емпатичних навичок визнається виховання [26, 27].

Сучасна довідникова література містить такі *трактування емпатії*: це здатність емоційно відгукуватися, сприймати почуття іншого як власні, переживати почуття певної людини через ототожнення себе з нею; це важливий засіб спілкування і пізнання людини людиною; це властивість (риса) психотерапевта; це афективне відчуття стану особи чи групи, зв'язку з ними; це чутливість у сприйнятті природи, мистецтва, подій [1]; це розуміння емоційних станів, почуттів, відношень іншої людини [9]; це розуміння психічних станів, почуттів, стосунків іншого індивіда, що виявляється як співпереживання [24]; це вміння відчувати й розуміти емоційні стани інших (емоційна емпатія) та сприймати їхнє мислення (пізнавальна емпатія) [7]; усвідомлення свого співпереживання емоційному стану іншого й разом з тим його походження ззовні [26]; це інтелектуальна ідентифікація з відчуттями, мисленням та установками іншої людини [25].

На думку Л. Журавльової, емпатія є соціально-психологічним феноменом, що виконує адаптивну, спонукальну, пізнавальну, аксіологічну, комунікативну, смислоутворюючу та регулятивну *функції* [8]. На *фізіологічному рівні*

функціонування емпатії забезпечується роботою дзеркальних нейронів у структурах головного мозку: під час спостереження за діями чи станами інших людей відбувається збудження тих самих ділянок мозку, що й під час власних дій. Серед *психологічних механізмів* функціонування емпатії виокремлюють: мотиваційну установку на пізнання іншої людини з метою ефективною взаємодії з нею, ідентифікацію, співпереживання, співчуття, децентрацію, рефлексію, що забезпечує успіх у соціалізації [27]. У *трьох фазах емпатійного процесу* задіюються різні психологічні механізми: 1) на емотивно-когнітивній фазі емпатійної взаємодії через емоційне зараження, аналітико-мнемічну діяльність, емпатійну ідентифікацію відбувається емоційно-почуттєве єднання суб'єкта емпатії з об'єктом, чужі почуття сприймаються як свої; 2) на почуттєвій фазі внаслідок децентрації та інтеріоризації почуттів об'єкта емпатії переживання суб'єкта емпатії трансформуються й позбавляються егоцентричності; 3) на вчинково-дієвій фазі суб'єкт емпатії активно втручається в ситуацію, що трапилась з об'єктом емпатії, застосовуючи специфічну дію – гуманний вчинок [13]. На думку М. Пономарьової, основою повного емпатійного процесу є співпереживання, співчуття та сприяння [15].

Функціонування емпатії як цілісного системного утворення базується на взаємодії когнітивного, афективного та конативного *компонентів*. Когнітивний компонент включає розумові операції, знання про людину чи об'єкт, розуміння емоційного стану іншого; афективний – складається з афективних реакцій на об'єкт чи людину (почуттів, переживань, емоцій тощо), співпереживання та співчуття; конативний – ґрунтується на моторних реакціях, поведінкових намірах стосовно об'єкта чи іншої людини, діях, вчинках, зокрема, активній допомозі об'єкту емпатії [3, 15].

Міра складності у відображенні та трансформації переживань свідчить про певний *рівень емпатії*: неусвідомлений (фізіологічний), частково усвідомлений (психофізіологічний), усвідомлений (соціопсихологічний), надсвідомий

(духовний). На фізіологічному рівні відбувається зараження емпата емоціями під час споглядання й сприймання емпатогенної ситуації. Для психофізіологічного рівня характерною є ідентифікація суб'єкта емпатії з об'єктом емпатії, переживання суб'єктом емоцій ідентичних емоціям емпата (співпереживання). У разі актуалізації досвіду спостережень за відповідною поведінкою референтних осіб чи наявності соціального контролю співпереживання може спонукати до сприяння чи допомоги об'єкту емпатії. На соціопсихологічному рівні суб'єктом емпатії переживаються емоції іншого у формі співчуття, співраді, заздрості, злорадства; будуються й реалізуються моделі сприяння або протидії. Духовному рівню притаманно осягнення емпатом смислових, екзистенційних утворень через відчуття вершинних, містичних переживань, які виявляються у надвчуванні, трансперсональному спілкуванні, альтруїзмі, самопожертві, садизмі (при патології) [8].

Здатність до емпатії сучасними дослідниками розглядається як важлива складова професіограми людей: 1. творчих професій – акторів, музикантів, поетів, письменників, художників – бо вони перетворюються у персонажів, героїв творів власних чи чужих, проживають їхні долі, залишаючись собою; 2. соціономічних професій – педагогів, психологів, соціальних працівників, обслуговуючого персоналу – бо у цих сферах важливо бути небайдужими, тонко відчувати людей [2, 12]. Так, У Ціжуй, спираючись на актуальні дослідження, розглядає емпатію як провідну якість в педагогічній професії і необхідну складову педагогічної етики. Педагогічна емпатія розвивається в процесі самоспостереження вчителя за власними переживаннями й спостереження за зовнішніми та внутрішніми виявами емоційних станів учнів; вона розвивається в умовах діалогу й, одночасно, є його необхідною умовою. На думку автора, педагог повинен навчитись не лише аналізувати, а й переживати всі процеси через які проходить дитина. Тоді він зможе краще зрозуміти й спрогнозувати її поведінку, бути більш тактовним у педагогічних впливах [20].

С. Максимець вважає, що для педагогів професійно значущою якістю є емпатія діяльна – вона забезпечує особистісний розвиток учасників взаємодії та успіх цієї міжособистісної взаємодії; її формування й виявлення відбувається у діалогічному спілкуванні та творчій діяльності викладача та його підопічних [12]. Схожу точку зору має І. Гавран, яка стверджує, що педагогічна емпатія як ціннісне особистісно-професійне утворення оптимізує взаємостосунки вчителя й учнів, виявляється у розумінні внутрішнього світу учнів, формуванні в них потреби в навчанні, а також у наданні їм реальної допомоги. Педагогічна емпатія передбачає емоційно-чуттєве ставлення вчителя до учнів: повагу, довіру, чуйність, увагу, співчуття. На думку І. Гавран, діяльна емпатія сприяє моральному вдосконаленню самого вчителя та допомагає у реалізації гуманістичних основ навчання й виховання [4]. Лі Юаньці, визначаючи педагогічну емпатію як здатність до розуміння, аналізу, оцінки емоційних станів учнів, що виявляється у допомозі учням, подоланні їхніх труднощів, хвилювань, певних станів – теж підкреслює її дієвість [11].

Контекст нашого дослідження, а саме, обґрунтування важливості емпатії в структурі професійної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва, потребує висвітлення розуміння сучасними науковцями сутності цієї компетентності. Так, поняття *компетентності* розглядають як: «характеристику особистості, її здібностей та здатностей; певний обсяг набутих знань, цінностей, досвіду, компетенцій і здатність застосовувати їх у практичній діяльності; як інтегральну здатність розв'язувати конкретні проблеми, що виникають у різних сферах життя» [22, с. 271]; «суму компетенцій»; «як особистісну здатність, що формується здобувачем під час опанування знань, умінь, навичок, досвіду, поглядів тощо та є визначальною у вирішенні завдань освіти» [23, с. 13]. На нашу думку, «компетентність – це інтегративна здатність особистості до активізації та ефективного застосування набутих знань, вмінь, навичок, досвіду, особистісних якостей у певній практичній діяльності чи життєвій ситуації» [22, с. 272].

Здатність відповідати нагальним і майбутнім повсякденним життєвим приватним і професійним вимогам забезпечується якостями особистості, що називаються *ключовими компетентностями* [10]. Серед *педагогічних ключових компетентностей* виокремлюють: соціальну, психологічну, соціально-психологічну, загальнокультурну, навчально-пізнавальну, інформаційну, методологічну, ціннісно-смислову, особистісного вдосконалення, комунікативну, спеціальну, методичну, індивідуальну, професійну [19].

Професійну компетентність С. Грозан трактує як готовність і здатність фахівця ефективно проектувати, приймати ефективні рішення, самореалізовуватись у професійній діяльності, що забезпечується інтеграцією сукупності знань, умінь, досвіду та особистісних якостей. Компетентність людини виявляється у реалізації зовнішніх функцій, коли вона успішно виконує завдання, здійснює діяльність, функціонує відповідно до індивідуальних або соціальних вимог [6].

Професійна компетентність вчителя музичного мистецтва визначається специфікою його діяльності, яка спрямована на реалізацію мети музичного навчання – формування музичної культури школярів як складової їхньої духовної культури, та відповідних педагогічних завдань: зацікавити вихованців музичним мистецтвом, спонукати їх до музичної творчості, допомогти розкрити й осягнути художній зміст музичних творів, красу музичних образів, естетику формотворчості.

В сучасних наукових дослідженнях підкреслюється інтегральність та системність професійної компетентності вчителя музичного мистецтва. Так, М. Мороз тлумачить професійну компетентність учителя музичного мистецтва як систему професійних та особистісних характеристик і якостей, що базуються на комплексі теоретичних знань, практичних умінь, навичок, досвіду у галузі мистецтва та психолого-педагогічній галузі, ціннісних орієнтирах особистості, а також є показником здатності вчителя до творчої інноваційно-педагогічної

діяльності на інтегративних та етно-культурологічних засадах [14].

В. Ульянова визначає професійну компетентність вчителя музичного мистецтва як інтегральну характеристику особистості майбутнього фахівця, що поєднує необхідні художньо-естетичні, музично-педагогічні знання, здібності, уміння, навички, професійно важливі якості, які дозволяють вчителю бути ефективним у професійній діяльності та за достатньої мотивації забезпечують самореалізацію і самовдосконалення його особистості. В структурі професійної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва В. Ульянова виокремлює три компоненти: навчально-пізнавальний (загальнопрофесійні, загальнопедагогічні, загальнопсихологічні, мотиваційна, комунікативна компетентності), фаховий (музично-практичні компетентності, загальні й спеціальні здібності, професійно важливі якості), професійно-особистісний (художньо-естетична компетентність, педагогічна майстерність, особистісні якості). Провідними якостями, що визначають ефективність професійної діяльності вчителя музичного мистецтва, на думку В. Ульянової, є любов до дітей, музикальність, артистизм, емпатія, креативність, гнучкість, толерантність, художньо-педагогічна інтуїція, професійне і художнє мислення, володіння технікою педагогічного спілкування, особистісна професійна позиція, здатність до самовиховання та самовдосконалення, самосвідомість [21].

Серед важливих професійних компетентностей вчителя музичного мистецтва у науковій літературі називають широку ерудицію у різних галузях мистецтва, високий рівень загальної, педагогічної, комунікативної та особистої культури, володіння вміннями та навичками викладання своєї дисципліни, педагогічну майстерність [5, 6, 14, 21]. До провідних музично-фахових складових професійної компетентності відносять: здатність до глибокого пізнання музики, що ґрунтується на знанні музичної спадщини та полікультурному підході; вміння аналізувати й оцінювати музичні твори під час сприймання, вербально інтерпретувати їхній зміст так, щоб учні різного віку

зрозуміли, зацікавились, розвинули свій музично-естетичний смак; вміння виразно виконувати музику, глибоко занурюючись в авторський задум, жанрово-стильові ознаки, художні деталі музичних образів, захоплюючи увагу та викликаючи музичний інтерес у дітей своєю інтерпретацією [20].

Неодмінною, важливою й значущою складовою професійної компетентності вчителя музичного мистецтва сучасні науковці та педагогіки практики визнають емпатію. Так, Т. Стратан-Артишкова розглядає здатність до емпатії як генералізовану професійно значущу особистісну якість майбутнього вчителя музичного мистецтва, що спрямована на розвиток і формування особистості учня з одного боку, а з іншого – на активне засвоєння, розуміння й інтерпретацію музичних творів; як якісну характеристику педагогічного професіоналізму, яка завдяки ефекту емоційної ідентифікації, глибокого співпереживання та співчуття гуманізує систему педагогічних дій і впливів, сприяє встановленню повноцінного діалогу в процесі художньої взаємодії викладача і студента. Авторка підкреслює пізнавальну функцію співпереживання і у розвиткові співпереживання вбачає великий педагогічний сенс, адже «через співпереживання відбувається збагачення внутрішнього світу особистості досвідом почуттів інших людей» [17, с. 309], формується гуманне ставлення, завдяки співпереживанню людина може відчувати соціальні, моральні, естетичні почуття з якими раніше не стикалася. Т. Стратан-Артишкова наголошує, що у викладача музичного мистецтва процеси ідентифікації повинні бути розвинені до рівня професійно значущої якості, свідомо розвиватись і використовуватись для розв'язання педагогічних завдань [17].

Важливість емпатії для ефективної практичної діяльності вчителя музичного мистецтва спонукає сучасну наукову спільноту до поглиблення знань щодо її функціонування, нових наукових розвідок і методичних розробок. В результаті наукових пошуків в останні роки до наукового обігу було введено нові дефініції, такі як «художня емпатія», «художня емпатія вчителя музичного

мистецтва» та «емпатійна культура вчителя музичного мистецтва». Вивченню цих феноменів присвячено ґрунтовні дисертаційні дослідження.

Так, У Ціжуй розуміє *художню емпатію* як здатність до адекватного осягнення й оцінювання образного змісту художніх творів, суб'єктивного проникнення в емоційно-смысловий підтекст втілених автором роздумів, ставлень, переживань. Під час функціонування художньої емпатії через проєкцію власних почуттів на художні образи, ідентифікацію з переживаннями автора відбувається не лише пізнання мистецьких творів, а й пізнання самого себе, власного «Я». Особливості функціонування художньої емпатії вчителя музичного мистецтва зумовлені його педагогічною діяльністю. В педагогічному процесі вчитель комунікує не лише з творами мистецтва, а й з учнями, здійснює з ними спільну музично-творчу діяльність. Відтак, емпатійна реакція вчителя опосередковується очікуваною й безпосередньою реакцією учнів, їхніми художніми переживаннями та враженнями, смаковими вподобаннями, особливостями сприйняття.

З точки зору У Ціжуй, яку поділяємо і ми, художня емпатія є комунікативною домінантою професійної діяльності вчителя музичного мистецтва, визначальним фактором її ефективності, успішності та результативності. *Художню емпатію вчителя музичного мистецтва* автор розуміє «як особистісне інтегративне утворення, що передбачає здатність до співпереживання, суб'єктивації як авторського естетичного досвіду, втіленого в художній формі твору, так і оцінювальних орієнтирів художнього сприймання учнів» [20, с. 56]. Вона функціонує в органічному взаємозв'язку й взаємозалежності трьох компонентів: мотиваційно-спонукального, пізнавально-оцінювального та презентативно-творчого.

В навчально-педагогічній діяльності художня емпатія вчителя музичного мистецтва виконує прогностично-оцінювальну, виконавсько-творчу та контрольну-корективну функції. Прогностично-оцінювальна функція полягає у

проектуванні, стратегічному плануванні, виборі змісту музичного навчання учнів відповідно до потреб їхнього розвитку, музичних потреб і можливостей, що виявляється у відборі високохудожнього, педагогічно доцільного, цікавого для учнів репертуару та методичному забезпеченні навчальної ефективності. Виконавсько-творча функція виявляється у забезпеченні ефективної художньої взаємодії учнів під час колективного музикування через отримання емпатичним шляхом інформації про відчуття музики учнями та спрямування колективних творчих зусиль на художньо-виразне виконання; створенні вчителем інтерпретацій на основі екстраполяції своєї художньої емпатії на сприйняття дітей. Контрольно-коректуюча функція спрямована на аналіз процесу музичного навчання, результату музичного розвитку учнів та корекцію художньо-педагогічних впливів [20].

Лі Юаньці ще більше розширює знання про емпатію, її роль у педагогічній діяльності, важливість у професійній компетентності розробкою феномену *«емпатійна культура вчителя музичного мистецтва»*. Вищезазначена дефініція розглядається вченим як інтегративна професійна якість особистості, що виявляється у здатності до емоційного відгуку на переживання учнів, вмінні розпізнавати їхні думки й почуття, здійснювати рефлексію подій і їхньої поведінки, передбачати їхню точку зору, зважати на їхню внутрішню позицію і відповідно до цього будувати взаєностосунки. Формування емпатійної культури вчителя музичного мистецтва відбувається в процесі оволодіння ним сукупністю знань, умінь, навичок та досвіду емпатійної поведінки, що забезпечить у майбутньому його активність, прагнення та готовність здійснювати продуктивну взаємодію у музично-педагогічній діяльності [11].

Висновки. Отже, емпатія розвивається у процесі соціалізації, є основою емоційного та соціального інтелекту, і у сучасних наукових дослідженнях визнається провідною соціальною компетентністю. Базові теорії у розумінні емпатії – психоаналізу, когнітивна, пізнання – й донині зберігають свою

актуальність. Емпатія є складним соціально-психологічним феноменом, діяльність якого на фізіологічному рівні забезпечується роботою дзеркальних нейронів. Як цілісне системне утворення емпатія функціонує у взаємодії когнітивного, афективного та конативного компонентів.

Здатність до емпатії сучасними дослідниками розглядається як важлива складова професіограми людей творчих і соціономічних професій. Метою діяльності вчителя музичного мистецтва є формування музичної культури школярів як складової їхньої духовної культури. Відтак, професійна компетентність вчителя музичного мистецтва як інтегральна системна характеристика його особистості спрямована на реалізацію цієї мети. Серед сукупності професійно-фахових знань, умінь, навичок, досвіду, особистісних характеристик, якостей, здібностей, світогляду, культури, що є складовими професійної компетентності вчителя музичного мистецтва, особливе місце займає емпатія. Здатність до емпатії майбутнього вчителя музичного мистецтва виявляється і розвивається у процесі набуття ним досвіду емпатійної комунікації з художніми образами музичних творів у процесі слухацької чи виконавської інтерпретації, а також з учнями під час музично-творчої діяльності. Емпатія є провідним інструментом у забезпеченні гуманізації навчального процесу, повноцінної художньої взаємодії між всіма його учасниками, успішності, ефективності й результативності педагогічних впливів, збагаченні внутрішнього світу особистості досвідом почуттів інших людей і пізнанні себе.

Завдяки сучасним дослідженням знання про емпатію поглиблюються, до наукового обігу вводяться нові дефініції, що розширюють теоретично-практичні уявлення про емпатію. Подальшого вивчення потребують питання кореляції емпатійного розвитку вчителя музичного мистецтва з його здатністю до самовдосконалення та розробка інноваційних методик педагогічного впливу на емпатійний розвиток дітей різних вікових категорій.

Список використаних джерел

1. Андрейчин М., Гудима А. Емпатія. *Енциклопедія Сучасної України* / ред.: Р. Дзюба, А. Жуковський, М. Железняк. 2009. URL: <https://esu.com.ua/article-17853> (дата звернення: 1.08.2025).
2. Бех І. *Особистість на шляху до духовних цінностей* : монографія. Київ – Чернівці : Букрек, 2018. 320 с.
3. Виговська Л. Емпатія як специфічна форма відображення об'єктивної дійсності. *Духовність як основа консолідації суспільства* : міжвід. наук. зб. 1999. Т. 16. С. 76-81.
4. Гавран І. Формування педагогічної емпатії майбутнього вчителя музики в процесі диригентсько-хорової діяльності. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія 14 : Теорія і методика мистецької освіти. Київ, 2014. №16 (21). Ч.1. С. 63-67. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_014_2014_16\(1\)_15](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_014_2014_16(1)_15) (дата звернення: 9.08.2025).
5. Гавран І. *Формування педагогічної емпатії майбутніх учителів музики в процесі диригентсько-хорової підготовки* : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2015. 20 с. URL: <https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/0b7f8281-255d-43ea-87df-f54059c00c22/content> (дата звернення: 10.08.2025).
6. Грозан С. Компетентнісний підхід як складова частина підготовки майбутнього вчителя музики до професійної самореалізації. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені В. Винниченка*. Серія: Педагогічні науки. 2014, Вип. 132. С. 282–285. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2014_132_75 (дата звернення: 12.08.2025).
7. Емпатія. *Універсальний словник-енциклопедія*. 4-те вид. Тека, 2006. URL: <http://slovopectia.org.ua/29/53397/10912.html> (дата звернення: 6.08.2025).
8. Журавльова Л. *Психологія емпатії* : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І.

- Франка, 2007. 328 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/42977118.pdf> (дата звернення: 9.08.2025).
9. Ковалів Ю. Емпатія. *Літературознавча енциклопедія*. ВЦ «Акад.», 2007. Т. 1. С. 331. URL: <https://archive.org/details/literaturoznavchat1/page/n331/mode/2up?view=theater> (дата звернення: 1.08.2025).
10. Корнілова А. Ключові кваліфікації компетентності особистості у вищих навчальних закладах Німеччини. *Шлях освіти*. Волинь, 2005. № 3. С. 8–22
11. Лі Юаньці. Емпатійна культура як базова складова професійної готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів : теорія і практика : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 20-21 трав. 2022 р. / за ред. А. Боярської-Хоменко, О. Попової*. Харків, 2022. С. 366–369. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8e443388-5675-49ba-8613-091447e34f18/content> (дата звернення: 7.08.2025).
12. Максимець С. Місце емпатії в професіограмі вчителя. *Психологія : зб. наук. праць НПУ ім. М.П. Драгоманова*. 1999. Т. 4, № 7. С. 67–72.
13. Маценко Ж. *Духовність: феномен психології та об'єкт виховання*. К. : Освіта України, 2010. 100 с.
14. Мороз М. *Теоретичні та методичні основи формування професійної компетентності майбутніх учителів музики в процесі фахової підготовки у педагогічному коледжі*: дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04. Житомир, 2020. 398 с. URL: <https://eprints.zu.edu.ua/32076/1/dys-Moroz.pdf> (дата звернення: 6.08.2025).
15. Пономарева М. *Эмпатия : теория, диагностика, развитие : монография*. Минск : Бестпринт, 2006. 76 с.
16. Сарджвеладзе Н. О балансе проекции и интроекции в процессе эмпатического взаимодействия. *Бессознательное: природа, функции, методы*

исследования. Тбилиси, 1978. Т. 3. С. 485–490.

17. Стратан-Артишкова Т. Емпатія в процесі композиторсько-виконавської творчості майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені В. Винниченка. Серія: Педагогічні науки*. 2013, Вип. 120. С. 307–312. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/53035189.pdf> (дата звернення: 12.08.2025).
18. Таценко Н. Лексико-стилистические аспекты эмпатии в англоязычном политическом дискурсе. *Lingua mobilis*. 2014. № 3 (49). С. 111–121. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/324234791.pdf> (дата звернення: 1.08.2025).
19. Теряева Л. Формування методичної компетентності майбутніх вчителів музики: категоріальний аналіз проблеми. *Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики XXI століття* : зб. мат. Міжн. наук.-практ. конф., м. Київ, 16-17.10.2014р. Київ, 2014. С. 675–682. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/5240/1/L_Teryayeva_16_10_14_konf_UK.pdf (дата звернення: 12.08.2025).
20. У Ціжуй. *Формування художньої емпатії майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі фортепіанного навчання* : дис. ... док. філософії : 014.21.13.00.02. Київ, 2022. 267 с. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/41401> (дата звернення: 9.08.2025).
21. Ульянова В. Проблема підвищення рівня професійної компетентності майбутнього вчителя художньої культури та вчителя музичного мистецтва, етики та естетики. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 11(3). С. 129–132. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/11/part_3/31.pdf (дата звернення: 5.08.2025).
22. Холоденко В. Компетентнісний підхід у вищих навчальних закладах: деякі теоретичні аспекти освітньої парадигми. *Наукові записки ЦДПУ ім. В. Винниченка. Серія : Педагогічні науки. Кропивницький*, 2022. Вип. 204. С. 269–274. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2022_204_57 (дата звернення:

9.08.2025).

23. Щур В. Компетентнісний підхід як базовий у сучасній освіті. *Педагогічна Академія: наукові записки*. 2025. № 18. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15502682> (дата звернення: 5.08.2025).
24. Bellet P. S., Maloney M. J. The importance of empathy as an interviewing skill in medicine. *Jama*. 1991. Vol. 266, no. 13. P. 1831–2. URL: <https://doi.org/10.1001/jama.1991.03470130111039> (дата звернення: 6.08.2025).
25. *Merriam-Webster Online Thesaurus*. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/empathy> (дата звернення: 6.08.2025).
26. Rogers C. R. A theory of therapy, personality, and interpersonal relationships: as developed in the client-centered framework. *Psychology: a study of a science. formulations of the person and the social context* / ed. by S. Koch. 1959. Vol. 3. P. 184–256. URL: https://www.beeleaf.com/wp-content/uploads/2017/09/rogers_chapter_in_koch-1.pdf (дата звернення: 6.08.2025).
27. Schwartz W. The parameters of empathy: core considerations for psychotherapy and supervision. *Advances in descriptive psychology*. 2013. Vol. 10. P. 203–218. URL: <https://ssrn.com/abstract=2393689> (дата звернення: 1.08.2025).